

Cathy van Tuijl

Gemengde groepen in speciaal (basis)onderwijs

SAMENVATTING

Passend onderwijs streeft naar een goed onderwijsaanbod voor alle leerlingen: samen waar het kan, apart waar het noodzakelijk is. In Kampen heeft een schoolbestuur een nieuwe stap gezet in dit proces door in de praktijk leerlingen uit verschillende onderwijsvoorzieningen, namelijk speciaal basisonderwijs (sbo), cluster 3 en 4 speciaal onderwijs (so), te mengen. In samenspraak met besturen en teams van de scholen zijn op basis van verschillende criteria leerlingen uit de onder- en middenbouw gemengd. Het hier beschreven onderzoek geeft antwoord op de vraag: *Hoe tevreden zijn de leerkrachten van de gemengde groepen met de samenvoeging van het sbo, cluster 3 en 4 so, en wat zijn de behoeften van deze leerkrachten?* Dataverzameling vond plaats kort na de start van de gemengde groepen. De resultaten van dit onderzoek onder leerkrachten van gemengde groepen zijn voorzichtig positief. De ontwikkeling binnen deze gemengde onderwijsvorm zal op de voet gevolgd worden door vervolgonderzoek.

Inmiddels zijn er verschillende initiatieven in Nederland waarbij een ... verbinding tussen sbo en so wordt nagestreefd. [...] Een ervan staat in dit artikel centraal: de samenvoeging van het sbo en so-cluster 3 en 4 in Kampen bij Prisma gespecialiseerd onderwijs. Anders dan bij de andere initiatieven gaat deze samenvoeging verder dan het bestuurlijke niveau: leerlingen met verschillende typen problematiek volgen onderwijs in dezelfde klas

1 Inleiding

Passend onderwijs streeft naar goed onderwijs voor elk kind, waar mogelijk in regulier onderwijs of als het niet anders kan in speciale onderwijsarrangementen of onderwijsvoorzieningen. In lijn met dit streven is er behoefte om te komen tot nieuwe onderwijsvoorzieningen, anders dan de huidige indeling naar sbo en clusters 3 en 4 so. Daarvoor zijn verschillende redenen. De behoeften van een leerling kunnen op verschillende terreinen liggen en daarmee kan een toewijzing aan het ene of andere cluster so arbitrair zijn. Ook kan een clustering van leerlingen op basis van bepaalde kenmerken (gedragsproblemen of beperkt leervermogen) onwenselijk zijn omdat de

mogelijkheden voor een positieve ontwikkeling in een dergelijke homogene omgeving (alleen leerlingen met gedragsproblemen, alleen leerlingen met beperkt leervermogen) beperkt worden. Tot slot spelen ook financiële overwegingen een rol, met name daar waar krimp in termen van leerlingenaantallen optreedt. Enerzijds wordt het scheppen van nieuwe arrangementen of onderwijsvoorzieningen gevoed door de wens om beter tegemoet te komen aan onderwijsbehoeften van leerlingen, anderzijds spelen krimp en negatieve verevening een rol in deze ontwikkeling.

Faas en Reuvecamp (2016) beschreven vorig jaar in dit tijdschrift drie pijlers van speciaal onderwijs in het kader van Passend Onderwijs: 'expertise naar de leerling brengen, ... denken vanuit de regionale context, ... en samenwerken met regulier onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs, gemeenten, jeugdzorg' (p. 274-275). De auteurs beschrijven hoe met de invoering van Passend Onderwijs er minder leerlingen verwezen worden naar het sbo. Daarnaast zijn scholen voor so klein en daardoor kwetsbaar: dergelijke scholen zouden hun expertise zoveel mogelijk moeten bundelen. In die context kan integratie van sbo en so enerzijds bijdragen aan thuisnabije onderwijsvoorzieningen en anderzijds kan er kruisbestuiving plaatsvinden tussen de expertise van leerkrachten in sbo en so. Zo wordt 'een kwalitatief hoogwaardig en krachtig speciaal onderwijs' ontwikkeld (Faas & Reuvecamp, 2016, p. 276). Ook Schrooten, Bijstra, Van Leeuwen en Elburg (2016) signaleren een trend tot samenvoeging van sbo en so. Inmiddels zijn er verschillende initiatieven in Nederland waarbij een dergelijke verbinding tussen sbo en so wordt nagestreefd. In een recent verschenen rapport van Van Veen et al. (2016) worden vier van die initiatieven toelicht. Een ervan staat in dit artikel centraal: de samenvoeging van het sbo en so-cluster 3 en 4 in Kampen bij Prisma gespecialiseerd onderwijs. Anders dan bij de andere initiatieven gaat deze samenvoeging verder dan het bestuurlijke niveau: leerlingen met verschillende typen problematiek volgen onderwijs in dezelfde klas.

2 Context van sbo en so in Prisma Kampen

Prisma gespecialiseerd onderwijs Kampen is voortgekomen uit de Stichting Protestants Christelijk Speciaal en Voortgezet Speciaal Onderwijs Kampen en omstreken. Deze Stichting was als naaste samenwerkingspartner van de Ambeltlocatie in Kampen al vanaf 2014 bezig om het Ambelt-aanbod over te nemen. Onderwijskundig werd ervaren dat leerlingen niet goed pasten in de oude doelgroepbenamingen. In lijn met Passend Onderwijs wilde men leerlingen plaatsen op basis van de ingeschatte ondersteuningsbehoefte en het uitstroomperspectief. Er was behoefte aan een pilot die als 'voorloper' kon fungeren. Een dergelijke pilot kan kennis genereren die niet alleen lokaal maar voor de vele andere plaatsen in onderwijsland van belang kan zijn. Voortbouwend op een lange samenwerking is door dit schoolbestuur enkele jaren geleden een proces ingezet om bestuurlijk en in teams mogelijkheden te verkennen en draagvlak te creëren voor een samenvoeging van sbo en so. Uitgangspunt daarbij waren de volgende drie punten: krachten bundelen, talenten benutten, en kansen bieden (Van Veen et al., 2016). Ook ouders en samenwerkingspartners zijn in een vroeg stadium in dit proces betrokken.

Sinds augustus 2016 zijn drie scholen samengevoegd: speciaal onderwijs cluster 3-de Schakel, cluster 4-de Ambelt en speciaal basisonderwijs de Trimaran. Deze scholen vallen nu onder één bestuur, Prisma gespecialiseerd onderwijs Kampen, en zijn gehuisvest in hetzelfde gebouw. Leerlingen van deze scholen, vallend onder het

Prismabestuur uit sbo, cluster 3 en 4, volgen onderwijs in gemengde groepen. De herschikking van leerlingen is uitgevoerd op basis van vijf criteria: leeftijd, sociaal-emotioneel functioneren, communicatie en zelfstandigheid en uitstroomprofiel van de leerling (Schoolgids Prisma, 2016-2017). Er is voor gekozen om de oudere leerlingen in ongemengde groepen te laten, om de overgang naar het v(s)o zo rustig mogelijk te laten verlopen, met de voor hen bekende methodes en groep. Ook zijn er drie stergroepen, zeer kleine specialistische groepen, ingericht voor leerlingen die heel veel zorg vragen. De tijdelijke plaatsing van leerlingen in stergroepen geldt alleen voor leerlingen die nog niet mee kunnen doen in een stamgroep. In dit onderzoek laten we laatstgenoemde twee groepen leerlingen buiten beschouwing en richten we ons alleen op de gemengde groepen.

Met name is er behoefte aan onderzoek op de werkvloer om na te gaan of en hoe de leerkrachten erin slagen hun onderwijs vorm te geven in de gemengde groepen. Immers kennis, vaardigheden en attitudes van de leerkracht staan centraal in het realiseren van effectief onderwijs

3 Vraagstelling

Het Prismabestuur gespecialiseerd onderwijs Kampen wilde deze ontwikkelingen met onderzoek volgen: dit om tijdig te kunnen evalueren en bij te kunnen sturen op basis van ‘meer dan indrukken’. Tevens kan onderzoek helpen om belemmeringen te identificeren en om ‘good practices’ te beschrijven waar andere scholen profijt van kunnen hebben. Met name is er behoefte aan onderzoek op de werkvloer om na te gaan of en hoe de leerkrachten erin slagen hun onderwijs vorm te geven in de gemengde groepen. Immers kennis, vaardigheden en attitudes van de leerkracht staan centraal in het realiseren van effectief onderwijs (Schrooten, Bijstra, Van Leeuwen & Elburg, 2016). Huidig onderzoek is in de eerste maanden na de start van de gemengde groepen uitgevoerd. In die zin is dit onderzoek te beschouwen als een nulmeting onder leerkrachten die met de gemengde groepen aan de slag gaan.

Het onderzoek richt zich op de vragen:

- *Hoe tevreden zijn de leerkrachten van de gemengde groepen met de samenvoeging van het sbo, cluster 3 en 4 onderwijs, en*
- *Wat zijn de behoeften van deze leerkrachten?*

De vraagstelling is open en breed en heeft betrekking op pedagogische, didactische en organisatorische aspecten van het lesgeven.

4 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek beschrijft een nulmeting bij de leerkrachten die net gestart zijn met een gemengde groep. Er is gekozen voor een multimethodische aanpak met interviews, vragenlijsten en observaties. Enerzijds kregen leerkrachten de ruimte om te vertellen over eigen ervaringen met de gemengde groepen door middel van semigestructureerde interviews. Hierin stond centraal wat voor veranderingen de leerkrachten ervaren, hoe tevreden zij zijn met de gemengde groepen, wat een gemengde groep betekent voor hun handelen en voor de leerlingen, en welke ‘good

practices' dan wel belemmeringen zij zien en ervaren in deze nieuwe opzet. Anderzijds werden leerkrachten uitgenodigd om een gestructureerde vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst was deels samengesteld uit feitelijke vragen over achtergrondkenmerken van de leerkrachten, de groepssamenstelling en groepsgrootte. Deels bestond de vragenlijst uit vragen en stellingen over het lesgeven. Deze vragenlijsten beslaan een breed terrein van pedagogische, didactische en organisatorische elementen van het lesgeven. Er waren vragen over kennis en vaardigheden op gebied van instructie, interactie, klimaat en organisatie (Damhuis, De Blauw & Brandenburg, 2004; Forrer & Cijvat, z.d.; Forrer & Schouten, 2009; Houtveen, Koekebacker, Mijs & Vernooy, 2005). Ook waren er vragen opgenomen over problemen die leerkrachten kunnen ondervinden rond gedrag of leren van leerlingen en hoeveel ondersteuning zij krijgen vanuit hun organisatie bij deze problemen (Van Tuijl, 2012). Tot slot waren er vragen over de attitude van de leerkracht ten aanzien van inclusief onderwijs (Sosu, Mtika & Colucci-Gray, 2010) en vragen over ervaren competentie in het omgaan met gedrag- en leerproblemen (Span, Abbring & Meijer, 1985). Het format van het merendeel van deze vragen bestond uit stellingen of uitspraken, veelal op een 5-puntsschaal, waarvan de leerkracht kon aangeven in hoeverre hij/zij het ermee (on)eens was of en in hoeverre het van toepassing was. Ook waren er enkele open vragen. Tot slot was er behoefte aan een van leerkrachten onafhankelijk oordeel over het pedagogisch klimaat in de gemengde groepen. Daarvoor heeft een onderzoeker de gemengde groepen bezocht en op basis van observaties vier aspecten van pedagogisch handelen van de leerkrachten, namelijk positief klimaat, negatief klimaat, sensitiviteit van de leerkracht en respect voor de autonomie van het kind, beoordeeld. Richtlijn hierbij was het pedagogische domein van het observatie-instrument de Classroom Assessment Scoring System [CLASS] (Pianta, LaParo & Hamre, 2008; Slot, Leseman, Mulder & Verhagen, 2013). Dit observatiesysteem beschrijft voor elk van de vier aspecten concreet waarneembare gedragingen. In de bijlage zijn delen van de gespreksleidraad, de vragenlijst en de onderdelen van een observatiedimensie opgenomen.

De dataverzameling van het onderzoek is afgestemd met de bestuurder en de directeur van Prisma. De leerkrachten zijn intern geïnformeerd over het onderzoek en hun bijdrage aan de dataverzameling die eind september 2016 startte. De leerkrachten (n = 13) van de acht gemengde groepen zijn in september of oktober 2016 geobserveerd en geïnterviewd en hebben in oktober 2016 vragenlijsten ingevuld. Interviews duurden een halfuur tot een uur en de observaties een uur. Het invullen van de vragenlijsten duurde circa 45 minuten. Half november 2016 waren alle data binnen. Deelnemers en onderzoeker geven aan dat de dataverzameling in een open en prettige sfeer heeft plaatsgevonden.

Leerkrachten die een andere groep leerlingen dan voorheen in de klas krijgen kunnen deze verandering als een relatief kleine verandering beleven terwijl een leerkracht wiens groep nauwelijks is veranderd de veranderingen toch als ingrijpend beoordeelt

5 Resultaten

De leerkrachten, bijna allemaal vrouwen, hebben veelal naast de pabo aanvullende opleidingen gevolgd zoals de Master SEN. De ervaring van de leerkrachten varieert van 3 jaar sbo tot 34 jaar mlk. Sommige leerkrachten hebben op verschillende typen

scholen lesgegeven (bijvoorbeeld sbo en cluster 3 so), anderen slechts binnen één type onderwijs. De groepsgrootte loopt uiteen van 10 tot 15 kinderen per groep. Ook de samenstelling van de groepen varieert behoorlijk: van overwegend sbo-leerlingen met een enkele leerling uit cluster 3 of 4, overwegend zml leerlingen en enkele sbo leerlingen al dan niet met een cluster 4 leerling, of iets meer dan de helft cluster 4 leerlingen aangevuld met sbo-leerlingen.

Uit de interviews komt naar voren dat de mate waarin leerkrachten verandering ervaren ten opzichte van de oude situatie sterk verschilt tussen leerkrachten. Sommige leerkrachten merken op dat met de komst van een enkele leerling nauwelijks iets veranderd is, voor andere leerkrachten geldt dat er een stevige verandering in hun leerlingpopulatie is opgetreden: leerlingen met andere behoeften en uitdagingen, zowel op didactisch als pedagogisch terrein. Er lijkt echter geen een-op-een relatie te zijn tussen de verandering in de daadwerkelijke groepssamenstelling en de beleving van die veranderingen. Leerkrachten die een andere groep leerlingen dan voorheen in de klas krijgen kunnen deze verandering als een relatief kleine verandering beleven terwijl een leerkracht wiens groep nauwelijks is veranderd de veranderingen toch als ingrijpend beoordeelt.

Leerkrachten zijn over het algemeen tevreden over de groepssamenstelling, al geldt dat minder voor leerkrachten met meer dan vijf cluster 4 leerlingen in hun groep. Sommige leerkrachten geven aan tevreden te zijn met de huidige situatie. Zij vinden het goed dat er een frisse wind is gekomen en vinden het werken met de gemengde groepen een werkbaar geheel waarbij zij actief betrokken zijn geweest. Andere leerkrachten geven aan dat met de samenvoeging van sbo en so de doorgaande leerlijn onduidelijk is: daarnaast gebruiken leerkrachten afhankelijk van het schooltype van herkomst een andere methode. Zij vinden het een zoektocht hoe het onderwijs (gezamenlijk) vorm te geven.

Leerkrachten vinden dat de leerlingen zich door de nieuwe samenstelling aan elkaar optrekken en van en met elkaar leren. De leerkrachten merken dat omgang en gedrag in de klas gemakkelijker bespreekbaar is, omdat er leerlingen met een verschillende achtergrond in een groep zitten. Leerlingen accepteren elkaar en gaan positiever met elkaar om. Leerkrachten merken dat er voor de leerlingen meer mogelijkheden zijn en dat er meer kansen worden gecreëerd om te leren, zowel sociaal-emotioneel als didactisch. Aan de andere kant ervaren sommige leerkrachten dat leerlingen veel aandacht vragen op het gebied van omgang en gedrag en dat dit ten koste gaat van andere leerlingen. Ook stellen sommige leerkrachten dat leerlingen elkaar gaan vergelijken en het moeilijk te accepteren vinden dat ze in een bepaalde groep zitten. Dit geldt met name voor de sbo-leerlingen.

Ook leerkrachten leren met en van elkaar. Leerkrachten geven aan dat de omgang en de samenwerking met collega's goed gaat. Doordat ze met elkaar in een gebouw zitten en een open communicatie hebben, kunnen ze gemakkelijker gebruikmaken van elkaars expertise, de lijntjes zijn korter. Aangezien elke bouw in een andere vleugel gehuisvest is, geven leerkrachten aan weinig contact met andere collega's te hebben dan die uit de eigen bouw. De samenwerking met andere partijen is in vergelijking met voorgaande jaren niet veel veranderd. Leerkrachten vinden het belangrijk te weten hoe de lijnen wat betreft samenwerking met andere partijen binnen school lopen. Leerkrachten verschillen van mening wat betreft veranderingen die nodig zijn. Iets meer dan de helft van de deelnemende leerkrachten ervaart veel niveauverschillen tussen leerlingen op sociaal-emotioneel en didactisch vlak. Ze vinden het daarom

lastig het klassenmanagement vorm te geven en tegemoet te komen aan de individuele onderwijsbehoeften van leerlingen. Tegelijkertijd zijn er ook leerkrachten die aangeven dat zij vanuit een accepterende basishouding in principe tegemoet kunnen komen aan behoeften van heel verschillende leerlingen. Voor leerkrachten die aangeven moeite te hebben met de niveaueverschillen gaat dit niet ten koste van de emotionele ondersteuning die zij bieden, zo blijkt uit observaties van de groepen. Leerkrachten handelen pedagogisch positief en uiten veel positieve emoties en maken veel dergelijke opmerkingen. Zij zijn zich bewust van leerlingen die extra steun, hulp of aandacht nodig hebben. Daarnaast anticiperen de leerkrachten op problemen. De leerlingen lijken op hun gemak in het zoeken van steun, delen van ideeën en reageren ongedwongen op de leerkracht. Ook geven leerkrachten zichzelf een gemiddelde tot hoge score op hun competentie in het omgaan met gedrag- en leerproblemen.

Op didactisch vlak is er een duidelijke behoefte aan afstemming zodat er een doorlopende leerlijn van groep 1 tot 8 ontstaat. Ook zijn er specifiek didactische behoeften rond kennis van basisvaardigheden, instructievaardigheden en planning en organisatie. Aandachtspunten zijn onder meer kennis en afstemming van de leerlijnen van groep 1 tot en met 8; het inplannen van de methode/het rooster, extra instructie en begeleiding van zwakke leerlingen; kennis over basisvaardigheden met betrekking tot instructie- en oefendoelen. Voor de haalbaarheid van het werken met gemengde groepen mogen niveaueverschillen tussen leerlingen niet te groot zijn.

Leerkrachten geven aan dat er aan de randvoorwaarden voldaan moet zijn: nu is dat volgens een deel van de leerkrachten nog onvoldoende het geval wat betreft het toezicht en de regelgeving in vrije situaties, goed werkende ict en rustige werkplekken of afkoelruimtes buiten de klas.

Bij de visie van de leerkrachten staat het tegemoetkomen aan behoeften van alle leerlingen centraal. Zowel aan de onderwijsbehoeften als de sociaal-emotionele behoeften. Het omvat het creëren van kansen door oog te hebben voor iedere leerling, zodat ze zich in een veilige en uitdagende leeromgeving kunnen ontwikkelen. Sommige leerkrachten geven aan dat ze alle leerlingen kunnen bijstaan, andere leerkrachten ervaren dat de groep groot en verschillend is en vinden dit niet elke dag realiseerbaar.

Op de vraag *In hoeverre is de werkwijze op uw school te zien als een good practice?* stellen leerkrachten tevreden te zijn over hoe ze betrokken zijn bij de samenvoeging en integratie van de scholen. Zij hebben het als prettig ervaren dat er samen besluiten genomen zijn. Daarnaast geven leerkrachten aan dat de betrokkenheid bij de ontwikkeling van leerlingen vergroot is door de werkwijze. De zorg in het gebouw is dichtbij en er kan gebruikgemaakt worden van elkaars kwaliteiten.

Een goed praktijkvoorbeeld dat leerkrachten noemen is dat niet alleen leerlingen, maar ook de leerkrachten elkaar versterken en van elkaar leren. Zij geven aan dat het verhelderend is om met verschillende ogen te kijken en elkaars expertise te gebruiken. Wel geven leerkrachten aan dat het een grote, complexe organisatie is. Een punt van aandacht is dat het te snel gaat. Ze vinden het belangrijk dat er eerst aandacht is voor de groepen en het proces. Daarnaast merken leerkrachten op dat er meer nadruk gelegd mag worden op hoe het onderwijs vorm te geven.

Op basis van deze bevindingen zijn aanbevelingen gedaan. Een eerste aanbeveling is daar waar leerkrachten behoefte hebben aan meer ondersteuning rond gedrag en gedragsproblemen dit door collega's aan te bieden. Contacten met leerkrachten uit andere bouwen zouden daartoe geïntensiveerd mogen worden. Groepen met meer dan vijf cluster 4 leerlingen zouden nog eens goed bekeken moeten worden op hun

samenstelling aangezien deze leerlingen met hun gedrag veel aandacht vergen. Een tweede aanbeveling is tijd in te ruimen voor de inhoudelijke afstemming rond methoden en leerlijnen en deze inhoudelijke afstemming te ondersteunen. De randvoorwaarden, zoals goed werkende ict, afgestemde regels en toezicht op het plein op orde krijgen is de derde aanbeveling.

Tot slot geven veel leerkrachten aan even pas op de plaats te maken: ze hebben behoefte aan rust en reflectie om de vele veranderingen in gebouw-, groeps- en teamsamenstelling te kunnen verwerken. De eerste bespreking van de onderzoeksresultaten en aanbevelingen met de deelnemers in het voorjaar van 2017 was dan ook een eerste stap om gezamenlijk te reflecteren op de ontwikkelingen

6 Discussie

In de ontwikkeling die scholen doormaken om Passend Onderwijs te realiseren komen er nieuwe initiatieven om onderwijsvoorzieningen anders in te richten. Deze nieuwe initiatieven hebben als doel om enerzijds de expertise van het s(b)o te behouden, te bundelen en te versterken en anderzijds om adequate thuisnabije voorzieningen mogelijk te maken. Een initiatief, van het Prisma gespecialiseerd onderwijs Kampen, heeft leerlingen uit sbo en cluster 3 en 4 uit de onder- en middenbouw gemengd. Naar aanleiding van deze ontwikkeling was de vraag van het schoolbestuur hoe leerkrachten van deze gemengde groepen deze verandering ervaren en of ze ermee uit de voeten kunnen. Het onderzoek vond plaats kort na de start van de gemengde groepen en kan als nulmeting worden beschouwd.

De eerste vraag was Hoe tevreden zijn leerkrachten van de gemengde groepen met de samenvoeging van leerlingen uit verschillende onderwijsvoorzieningen?

Leerkrachten zijn over het algemeen tevreden over de groepssamenstelling, al geldt dat minder voor leerkrachten met meer dan 5 cluster 4 leerlingen in hun groep.

De tweede vraag is Welke behoeften de leerkrachten van gemengde groepen hebben.

Iets meer dan de helft van de deelnemende leerkrachten geeft in de interviews aan veel niveauverschillen tussen leerlingen te ervaren, zowel op didactisch als pedagogisch vlak. Ze vinden het daarom lastig het klassenmanagement vorm te geven en tegemoet te komen aan de individuele onderwijsbehoeften van leerlingen. Ook uit de vragenlijsten blijkt er op didactisch vlak een duidelijke behoefte aan afstemming te zijn. Dat geldt zowel voor afstemming van methodes binnen de bouw als afstemming van leerlijnen binnen en tussen bouwen zodat er een doorlopende leerlijn van groep 1 tot 8 ontstaat. Ook zijn er specifiek didactische behoeften rond kennis van basisvaardigheden, instructievaardigheden en planning en organisatie. Op pedagogisch vlak hebben enkele leerkrachten behoefte aan coaching om beter om te kunnen gaan met gedragsproblemen van leerlingen. Kortom, de ontwikkeling van deze pilot zal onderwijsinhoudelijk nog verder afgestemd moeten worden. Tot slot geven veel leerkrachten aan even pas op de plaats te maken: ze hebben behoefte aan rust en reflectie om de vele veranderingen in gebouw-, groeps- en teamsamenstelling te kunnen verwerken. De eerste bespreking van de onderzoeksresultaten en aanbevelingen met de deelnemers in het voorjaar van 2017 was dan ook een eerste stap om gezamenlijk te reflecteren op de ontwikkelingen.

‘Good practices’ en belemmeringen

Een belangrijke voorwaarde om een pilot als deze te laten slagen is het creëren van draagvlak. Er is aandacht besteed aan het creëren van draagvlak voor deze pilot zowel met de besturen als met de teams, ouders en samenwerkingspartners. Zo hebben bijvoorbeeld teams in themasessies gewerkt aan de voorbereiding van de gemengde groepen waarbij er zowel veel aandacht was voor het doel van de pilot als voor hoe dit organisatorisch zijn beslag moest gaan krijgen. Een andere belangrijke voorwaarde is de motivatie van de betrokken teams. Van Veen et al. (2016) duiden de teams in Prisma gespecialiseerd onderwijs Kampen aan als ‘sterk gemotiveerd en breed opgeleid’ (p. 24). Ook in het onderzoek zijn de leerkrachten als sterk bevoegen en gedreven ervaren. Met het voldoen aan deze voorwaarden werd het mogelijk om in lijn met Passend Onderwijs een samenvoeging van sbo en so-cluster 3 en 4 te realiseren. Wat deze pilot als positief praktijkvoorbeeld laat zien is dat zowel leerlingen als leerkrachten van en met elkaar leren. Leerlingen kunnen zich door de nieuwe samenstelling aan elkaar optrekken. In die zin lijkt het doel van de samenvoeging hier in ieder geval deels bereikt te worden: veel leerkrachten hebben daadwerkelijk het gevoel dat krachten gebundeld, talenten benut en kansen geboden worden.

Hobbels zijn er ook. Leerkrachten moeten wennen aan een nieuw gebouw, nieuwe collega’s en gemengde groepen. Met name de gedragsproblemen worden door sommige leerkrachten als (zeer) storend ervaren. Deze leerkrachten hebben het gevoel dat zij door de gedragsproblemen onvoldoende tegemoet kunnen komen aan behoeften van andere leerlingen. Daar bovenop komen inhoudelijke onderwijskundige aspecten als te stellen doelen, methoden en leerlijnen en verbindingen tussen onder- en middenbouw. Uit het vervolgonderzoek dat in de zomer van 2017 uitgevoerd gaat worden zal blijken welke ontwikkelingen zich intussen hebben voorgedaan. Maar de resultaten van deze nulmeting onder leerkrachten van gemengde groepen zijn voorzichtig positief.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Zie hiervoor <http://tvodigitaal.nl> - juni - ‘Artikelen, Columns, Mededelingen’.

OVER DE AUTEUR

Dr. **Cathy van Tuijl** is lector Gedrag- en Leerproblemen bij de Academie Pedagogiek en Onderwijskunde (APO) van de Hogeschool Saxion en universitair docent bij Pedagogiek van de Universiteit Utrecht.

E-mail: c.vantuijl@saxion.nl en c.vantuijl@uu.nl

Bijlage

Enkele vragen uit de gespreksleidraad voor semi-gestructureerde interviews

Werkwijze in nieuwe situatie:

Wat is er voor u veranderd t.o.v. oude situatie/groepssamenstelling; wat ziet u als voordelen aan de nieuwe situatie voor u als leerkracht en wat zijn nadelen voor u, zo ja welke, licht toe

- didactiek, instructie, lesgeven, klasmanagement
- omgang en gedrag in de klasomgang en gedrag in het gebouw en op de pleinen
- inzet van ict
- samenwerking met collega's
- samenwerking met andere partijen (ouders, ondersteuners als fysio, logopedisten etc.)
- attitude ten opzichte van mogelijkheden van en grenzen aan inclusief onderwijs

Wat is er voor de leerlingen veranderd t.o.v. oude situatie/groepssamenstelling; wat zijn voor de leerlingen voordelen aan de nieuwe situatie en wat zijn nadelen; gelden voor- of nadelen vooral voor een specifieke groep leerlingen en zo ja welke, licht toe.

Tevredenheid met of behoefte aan veranderingen:

In hoeverre is de huidige situatie in uw groep voor u als leerkracht een wenselijke, waarom? Zijn er nog veranderingen die gerealiseerd dienen te worden voordat het voor u als leerkracht een werkbaar geheel is, zo ja welke? Wat vraagt dat van u? Is daarvoor ondersteuning nodig, zo ja van wie, hoe, op welk vlak.

In hoeverre geldt dit ook voor de leerlingen: is zoals de groep/leerlingen nu functioneert een wenselijke manier, op welk vlak en waarom? En op welke punten zijn veranderingen nodig? Kunt u deze veranderingen zelf tot stand brengen of heeft u ondersteuning nodig?

Enkele vragen uit de vragenlijst

Planning en organisatie:

Om een goed didactisch aanbod te kunnen realiseren, is een goede planning en organisatie noodzakelijk in groep 3 tot en met 8.

U plant het aanbod:	+	±	-
<ul style="list-style-type: none">• u maakt een weekrooster waarin dagelijks tijd is opgenomen voor de lees- en de rekenles en voor andere leesvormen/rekenactiviteiten• u maakt een rooster waarin (dagelijks of minstens drie keer per week) tijd is opgenomen voor de extra instructie en begeleiding van zwakke leerlingen (waaronder preteaching)• u plant de methode helemaal in			
U organiseert het aanbod:	+	±	-
<ul style="list-style-type: none">• u benut de tijd in de lessen optimaal• u realiseert, in aanvulling op de lessen, tijd voor verschillende leesvormen/rekenactiviteiten• u organiseert extra tijd voor instructie, begeleidde oefening en zelfstandige oefening met behulp van de computer voor risicoleerlingen			

Voorbeeld van een categorie uit de Classroom Assessment Scoring System, pedagogisch domein

Sensitiviteit van de leerkracht:

De mate waarin de leerkracht zich bewust is van en responsief t.a.v. academische en emotionele behoeften van een kind; een hoog niveau van sensitiviteit faciliteert de mogelijkheid van het kind om zijn omgeving actief te exploreren en te leren omdat de leerkracht voortdurend troost, geruststelling en aanmoediging biedt.

Bewustzijn van...	• Anticipeert op problemen en plant zorgvuldig• Merkt onduidelijkheden en moeilijkheden op
Responsiviteit	• Erkent emoties• Biedt troost en hulp aan• Biedt individuele steun
Pakt problemen aan	• Helpt tijdig en op effectieve wijze• Helpt problemen op te lossen
Kind zoekt troost	• Zoekt steun en begeleiding• Doet ongedwongen mee• Neemt risico's